

Філософія

УДК 1:316.6:159.9

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19231851>

Феномен тривожності як філософська проблема сучасного суспільства

Литовченко Віктор Петрович,

кандидат філософських наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-0532-0188>

Кондратюк Любов Романівна,

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та суспільних наук, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-4709-0512>

Карачинський Олексій Аркадійович,

кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри філософії факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0009-0005-2477-7329>

Прийнято: 27.02.2026 | Опубліковано: 12.03.2026

Анотація. Статтю присвячено філософському осмисленню феномену тривожності як однієї з визначальних характеристик психоемоційного стану

людини в умовах сучасного суспільства. **Метою** дослідження є виявлення соціокультурних, екзистенційних та антропологічних передумов поширення тривожності й аналіз її трансформації з індивідуального переживання у фоновий режим сучасного буття. У дослідженні використано комплекс міждисциплінарних **методів**: соціально-філософський аналіз застосовано для вивчення зв'язку тривожності з трансформаціями пізньомодерного суспільства та кризовими процесами; феноменологічний підхід – для опису змін у структурі переживання світу, пов'язаних із тривожністю, зокрема звуження горизонту можливостей і послаблення смислотворчих орієнтирів; герменевтичний метод – для інтерпретації сучасних теорій страху, невизначеності та соціального прискорення. Водночас залучено елементи культурологічного аналізу для осмислення ролі символічних і творчих практик у роботі з тривожними станами. **За результатами** роботи визначено, що тривожність у сучасному суспільстві виходить за межі клінічного або суто психологічного явища та набуває статусу інтегральної характеристики людського існування в умовах нестабільності. Соціальне прискорення, кризи, інформаційне перенасичення та фрагментація життєвих траєкторій сприяють формуванню тривожності як постійного фону повсякденності. Показано, що тривожність пов'язана зі зміною способу «бути у світі», що проявляється у втраті відчуття передбачуваності, послабленні довготривалих смислових орієнтирів та зростанні екзистенційної уразливості. Обґрунтовано, що тривожність має не лише індивідуально-психологічний, а й соціальний та культурний вимір, оскільки підтримується колективними наративами небезпеки та невизначеності. У **висновках** доведено, що тривожність є комплексним соціокультурним та екзистенційним феноменом, що відображає глибинні трансформації

сучасного суспільства та потребує подальшого міждисциплінарного осмислення.

Ключові слова: тривожність, сучасне суспільство, соціальне прискорення, екзистенційна уразливість, культура страху, ідентичність, філософська антропологія.

Anxiety as a philosophical problem of contemporary society

Viktor Lytovchenko,

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of the Department of Social and Humanities Sciences, Structure Subdivision of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine «Nizhyn Agrotechnical Institute», Nizhyn, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-0532-0188>

Liubov Kondratiuk,

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of the Department of Philosophy and Social Sciences, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-4709-0512>

Oleksii Karachynskiy,

Candidate of Psychological Sciences, Senior Lecturer, Department of Philosophy, Faculty of Sociology and Law, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0005-2477-7329>

Abstract. *The article is devoted to the philosophical comprehension of anxiety as one of the key characteristics of the psycho-emotional state of a person in contemporary society. The **study aims** to identify the sociocultural, existential, and anthropological prerequisites for the spread of anxiety and to analyze its transformation from an individual experience into a background mode of modern existence. **Methods.** The research applies an interdisciplinary approach: socio-philosophical analysis is used to examine the connection between anxiety and the transformations of late modern society and crisis processes; the phenomenological approach is employed to describe changes in the structure of world-experience associated with anxiety, including the narrowing of the horizon of possibilities and the weakening of meaning orientations; the hermeneutic method is used to interpret contemporary theories of fear, uncertainty, and social acceleration. Elements of cultural analysis are also involved in understanding the role of symbolic and creative practices in working with anxious states and in restoring the sense of coherence of personal experience. The **results** show that anxiety in contemporary society goes beyond a purely clinical or psychological phenomenon and becomes an integral characteristic of human existence under conditions of instability. Social acceleration, crises, information overload, and fragmentation of life trajectories contribute to the formation of anxiety as a constant background of everyday life. It is demonstrated that anxiety is associated with a transformation in the mode of being-in-the-world, manifested in the loss of predictability, weakening of long-term meaning orientations, and an increase in existential vulnerability. Anxiety thus possesses not only an individual psychological but also a social and cultural dimension, as collective narratives of danger and uncertainty support it. The **conclusions** substantiate the view that anxiety is a complex sociocultural and existential phenomenon reflecting deep transformations in contemporary society and requiring further interdisciplinary reflection.*

Keywords: anxiety, contemporary society, social acceleration, existential vulnerability, culture of fear, identity, philosophical anthropology.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство характеризується глибокими трансформаціями соціальних структур, культурних норм і способів переживання реальності. Прискорення темпів життя, зростання невизначеності, інформаційне перенасичення, глобальні кризи та воєнні конфлікти формують середовище постійної нестабільності, у якому людина змушена функціонувати в умовах тривалого емоційного напруження. У цьому контексті тривожність уже не є виключно індивідуально-психологічним станом, а й набуває рис соціокультурного та екзистенційного феномену, що відображає специфіку сучасного способу буття.

Центральною проблемою дослідження є з'ясування того, яким чином тривожність трансформується з ситуативної реакції на загрозу у стійкий фоновий режим існування людини у пізньомодерному світі. Йдеться про зміну не лише інтенсивності переживань, а й самої структури досвіду: порушується відчуття передбачуваності, послаблюються довготривалі смислові орієнтири, зростає відчуття крихкості майбутнього. Такі зміни вказують на необхідність філософського аналізу тривожності як явища, що відображає глибинні зрушення у взаємозв'язках людини зі світом, соціальними інституціями та власною ідентичністю.

Актуальність цієї проблематики визначається тим, що у сучасних наукових дискурсах тривожність дедалі частіше визначено як маркер кризового стану культури, політики та повсякденності. Вона проявляється у зростанні недовіри до соціальних інститутів, поширенні почуття небезпеки, ускладненні процесів самовизначення та планування майбутнього. Попри значну кількість психологічних досліджень тривожності, її осмислення як

інтегральної характеристики сучасної епохи залишається недостатньо розробленим у філософській площині. Наявні підходи часто зосереджено на клінічних або індивідуально-поведінкових аспектах, тоді як соціокультурні, екзистенційні та антропологічні виміри проблеми потребують систематичного узагальнення.

Дослідницький підхід статті полягає у розгляді тривожності як філософської проблеми, що відображає трансформацію способу людського буття в умовах сучасності. Це дає змогу вийти за межі суто психологічного трактування і показати, що тривожність є індикатором порушеного зв'язку людини зі світом, втрати смислової стабільності та зростання екзистенційної уразливості. Аналіз цієї проблеми має значення як для розвитку філософської антропології, так і для осмислення практичних завдань підтримки людини в умовах соціальної нестабільності.

Таким чином, постановка проблеми зумовлена необхідністю глибшого філософського розуміння тривожності як комплексного соціокультурного та екзистенційного феномену, що безпосередньо пов'язаний із сучасними викликами та тенденціями розвитку суспільства. Дослідження спрямоване на заповнення теоретичних прогалів у розумінні ролі тривожності у структурі сучасного людського досвіду та на окреслення перспектив подальшого міждисциплінарного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років феномен тривожності дедалі частіше осмислюється як проблема, що виходить за межі клінічної психології та потребує соціально-філософського аналізу. Сучасні дослідження демонструють зсув від трактування тривожності як індивідуальної реакції до розуміння її як структурного ефекту пізньомодерного суспільства, у якому невизначеність, прискорення та кризові процеси змінюють самі умови людського існування.

У межах соціальної теорії емоцій тривожність розглядається як соціально зумовлений стан, що формується в умовах нестабільності норм і очікувань. Подібний підхід пропонують науковці Е. Іллоуз та А. Сікрон (E. Illouz & A. Sicon) [1], які підкреслюють залежність емоційних станів від змін соціального порядку. Водночас такий аналіз лише частково пояснює, яким чином тривожність набуває екзистенційної глибини й перетворюється на фонову характеристику буття.

Культурологічні дослідження акцентовано на ролі страху й невизначеності як домінант сучасної культури. Зокрема, автори П. Блоккер та Ю. М. Вієтен (P. Blokker & U. M. Vieten) [2] показують, що страх перетворюється на інтерпретаційну рамку сприйняття реальності, тоді як дослідниця К. Заморано Ллена зі співавторами (C. Zamorano Llana et al.) [3] підкреслюють значення медійних і політичних дискурсів у формуванні колективної тривожності. Унаслідок цього тривожність набуває ознак соціально поділюваного емоційного стану, що впливає на характер взаємодії та рівень довіри в суспільстві.

Важливий напрям досліджень пов'язаний з аналізом явища соціального прискорення, який автори Г. Роса та Б. Голштейн (H. Rosa & B. Hollstein) [4] розглядають як процес, що руйнує стабільні життєві орієнтири й створює режим постійної напруги. У такому контексті тривожність є реакцією на втрату передбачуваності та індикатором порушення смислового зв'язку людини зі світом.

Феноменологічні підходи зосереджуються на зміні структури переживання реальності. Так, дослідники К. Лопес-Дефлорі зі співавторами (C. López-Deflory et al.) [5] та М. Раткліффе (M. Ratcliffe) [6] показують, що досвід втрати та невизначеності звужує горизонт можливого, тоді як автор П.-Е. Біндер (P.-E. Binder) [7] пов'язує тривожність з екзистенційною уразливістю

як фундаментальною умовою людського існування. Подібні висновки узгоджуються із соціологічними дослідженнями вчених М. Флісбак та М. Бенгтссон (M. Flisbäck & M. Bengtsson) [8], які наголошують на крихкості життєвого світу в умовах пізньої модерності.

У цьому контексті соціокультурні дослідження пам'яті демонструють зв'язок між колективним досвідом і тривожністю. Зокрема, науковець Н. Батіашвілі зі співавторами (N. Batiashvili et al.) [9] наголошують, що наративи минулого формують емоційні очікування майбутнього, а отже впливають на рівень суспільної нестабільності.

Окремий блок становлять прикладні дослідження творчих і символічних практик. У цих роботах дослідники М. Дівель, А. Павленко та К. Асатрян (M. Divel, A. Pavlenko & K. Asatryan) [10; 11; 12] показують, що такі практики можуть сприяти інтеграції травматичного досвіду та відновленню відчуття цілісності, тоді як вчена І. Обуховська (I. Obukhovska) [13] звертає увагу на роль візуальних медіа у підтримці культурної ідентичності особистості у сучасному світі.

Таким чином, сучасні наукові підходи демонструють багатовимірність феномену тривожності, але не пропонують цілісної моделі, що поєднувала б соціальні, культурні та екзистенційні аспекти. Саме ця теоретична прогалина зумовлює необхідність подальшого філософського аналізу тривожності як фонові характеристики людського існування в умовах сучасності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість сучасних досліджень, присвячених тривожності, більшість із них розглядає її або в межах клінічної психології, або як соціально-поведінкову реакцію на конкретні стресогенні чинники. Унаслідок цього тривожність часто трактується як ситуативний або індивідуальний феномен, тоді як її статус як структурної характеристики сучасного способу буття залишається

недостатньо концептуалізованим. Нерозв'язаною залишається проблема переходу від аналізу тривожності як емоції до її розуміння як фонові умови існування людини у пізньомодерному світі.

Одним з основних питань є відсутність цілісної теоретичної моделі, яка б поєднувала соціальні, культурні та екзистенційні виміри тривожності. Хоча сучасні соціальні теорії переконливо демонструють вплив невизначеності, ризику та прискорення на зростання емоційної напруги, однак вони не завжди пояснюють, як ці структурні чинники трансформуються у зміну самого способу переживання світу. Водночас феноменологічні та екзистенційні підходи глибоко аналізують внутрішній вимір тривожності, проте рідко пов'язують його з конкретними соціокультурними процесами сучасності. Таким чином, зберігається розрив між макросоціальним аналізом і описом індивідуального досвіду.

Ще однією нез'ясованою проблемою є недостатнє осмислення тривожності як культурно опосередкованого явища. Хоча сучасні дослідження обґрунтовують роль медіа, публічних наративів і дискурсів небезпеки, обмежена узагальнена філософська інтерпретація того, як саме ці культурні форми впливають на екзистенційне самовідчуття людини.

Крім того, малодослідженим є зв'язок між тривожністю та порушенням смислової стабільності. У наявних працях вивчено зростання невизначеності та фрагментації життєвого досвіду, однак вони не дають змоги простежити, як це впливає на здатність людини до смислотворення, довготривалого планування та формування цілісної ідентичності. Унаслідок цього тривожність не завжди розглядається як індикатор глибших антропологічних змін, що стосуються способу «бути у світі».

Запропоноване дослідження спрямоване на подолання цих прогалин через інтеграцію соціально-філософського, феноменологічного та культурологічного підходів.

Формулювання цілей статті (визначення завдання). Метою статті є філософський аналіз тривожності як характерної риси психоемоційного стану людини в сучасному суспільстві та обґрунтування її статусу як фонові форми людського буття в ситуації соціальної нестабільності.

Для досягнення мети дослідження визначено такі узагальнені завдання:

1. Проаналізувати соціальні та культурні чинники формування тривожності в умовах сучасного суспільства;
2. Розкрити вплив невизначеності та прискорення соціальних процесів на зміну способу переживання світу людиною;
3. Розглянути тривожність як комплексний феномен, що відображає трансформацію людського буття в умовах соціальної нестабільності.

Сформульовані завдання визначають логіку дослідження – від аналізу суспільних передумов тривожності до її філософського узагальнення як характерної риси людського існування в сучасному світі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні соціальні трансформації дають підстави розглядати тривожність не лише як індивідуальну емоційну реакцію, а як наслідок глибоких структурних змін у способі організації суспільного життя, де тривожність поступово набуває статусу фонові характеристики людського існування, формуючись під впливом нестабільності соціальних інститутів, прискорення темпів життя та зростання невизначеності майбутнього. На відміну від психологічних інтерпретацій, де тривожність пов'язується переважно з індивідуальними переживаннями, такий підхід дає змогу розглядати її як соціально та культурно

опосередкований стан, що відображає зміну самої структури людського досвіду.

Передусім тривожність виникає в умовах порушення відчуття передбачуваності світу. Прискорення соціальних процесів, нестійкість життєвих траєкторій і постійна потреба адаптуватися до нових вимог формують умови, за яких майбутнє сприймається як відкрите не стільки до можливостей, скільки до ризиків. Унаслідок цього тривожність уже не є бути ситуативною реакцією на загрозу й перетворюється на стійкий емоційний фон, що супроводжує повсякденне існування людини. Така трансформація засвідчує зміну способу «бути у світі», коли стабільність більше не є базовою умовою досвіду, а нормою є невизначеність. Отже, комплексний підхід до аналізу тривожності вимагає всебічної характеристики її природи.

Так, соціальний вимір формування тривожності пов'язаний із радикальною зміною відносин між індивідом і соціальним середовищем. У сучасному суспільстві людина дедалі частіше змушена самотійно конструювати власні життєві стратегії без опори на довготривалі інституційні гарантії. Це призводить до зростання відповідальності за майбутнє і водночас до відчуття беззахисності перед непередбачуваними змінами. Тривожність у такому контексті постає як реакція на розрив між очікуванням стабільності та досвідом постійної мінливості соціального світу.

Ще одним значущим чинником є культурний вимір проблеми, що виявляється у способах колективного осмислення небезпеки та ризику. Медіа, публічні дискурси та наративи криз формують образ реальності як простору постійних загроз, у якому відчуття небезпеки перетворюється на звичний складник повсякденності. Це сприяє поширенню соціально поділюваних емоцій тривоги, що впливають на рівень довіри, характер соціальних взаємодій і здатність людини до довготривалого планування. Відповідно до

цього процесу тривожність починає виконувати функцію своєрідного індикатора стану суспільства, відображаючи глибину його нестабільності.

Водночас на екзистенційному рівні тривожність пов'язана зі зміною структури переживання світу. Вона супроводжується звуженням горизонту можливостей, послабленням смислових орієнтирів і зростанням відчуття крихкості людського буття. На цьому тлі світ не сприймається як відкритий простір реалізації потенціалу і дедалі більше є середовищем невизначеності, що ускладнює формування цілісної ідентичності та життєвих проєктів. Таким чином, тривожність є не лише емоційним станом, а й характеристикою способу взаємодії людини зі світом.

Ці теоретичні узагальнення сприяють вивченню тривожності як комплексного феномену, що формується на перетині соціальних, культурних та екзистенційних процесів. Зростання її впливу зумовлює трансформацію базових умов людського існування в сучасності та потребує інтегративного філософського осмислення. Саме такий підхід забезпечує розв'язання питання виникнення тривожності у сучасному суспільстві як фонові форми буття, що визначає характер переживання реальності та перспективи майбутнього.

Доведено, що тривожність у сучасному суспільстві функціонує не лише як реакція на зовнішні обставини, а як спосіб орієнтації людини у світі, який втрачає стабільні координати. В умовах постійних змін індивід змушений перебувати у стані підвищеної готовності до можливих загроз, що формує специфічну установку сприйняття реальності. Така установка зумовлює домінування очікування небезпеки над очікуванням можливостей і поступово перетворює тривожність на базовий емоційний фон повсякденного досвіду.

Важливим чинником цього процесу є руйнування традиційних механізмів соціальної інтеграції. Якщо в індустріальному суспільстві стабільність забезпечувалася довготривалими професійними, сімейними та

культурними структурами, то в умовах пізньої модерності ці структури є нестійкими або тимчасовими. Як наслідок, людина втрачає відчуття впорядкованості життєвого шляху, що посилює переживання невизначеності. Подібну трансформацію описують дослідники П. Блоккер та Ю. М. Вієтен (P. Blokker & U. M. Vieten) [2, р. 3–4], наголошуючи на тому, що страх і невизначеність є характерними рисами соціального клімату пізньомодерного світу, де тривожність формується на рівні соціальної структури, а не лише індивідуальної психіки.

Одночасно значущою є зміна часової перспективи, адже прискорення соціального часу [4, р. 710–711], призводить до того, що майбутнє втрачає чіткість і передбачуваність, а теперішнє наповнюється відчуттям поспіху й дефіциту часу. У таких умовах людина рідше переживає досвід тривалості й стабільності, що традиційно забезпечував психологічну рівновагу. Відтак тривожність є реакцією на розрив між необхідністю швидко адаптуватися та неможливістю сформувати довготривалі смислові орієнтири.

На рівні повсякденного досвіду це проявляється у зміні характеру взаємодії зі світом. Людина дедалі частіше сприймає реальність як непередбачувану і потенційно небезпечну, що змінює її поведінкові стратегії. Замість довготривалого планування домінують короткострокові рішення, спрямовані на мінімізацію ризиків. Така стратегія виживання, хоча й дає змогу адаптуватися до нестабільності, водночас підтримує стан постійної напруги.

Відповідно, екзистенційний вимір тривожності виявляється у зміні відчуття власного місця у світі. Як показує феноменологічний аналіз емоційного досвіду, здійснений ученим М. Раткліffe (M. Ratcliffe) [6, р. 151–152], інтенсивні негативні емоційні стани здатні змінювати саму структуру переживання реальності. В результаті тривожність звужує горизонт можливого і послаблює відчуття відкритості майбутнього. Відтак людина починає

сприймати світ передусім як простір ризиків, що впливає на її здатність до творчої діяльності та самореалізації.

З іншого боку, екзистенційна уразливість розглядається як фундаментальний вимір людського існування [7, р. 2221–2222], що є особливо відчутним у періоди соціальної нестабільності. Це означає, що тривожність є проявом усвідомлення крихкості людського буття та обмеженості контролю над майбутнім. Переживання втрати або розриву зв'язків ще більше посилює це відчуття, сприяючи формуванню стану екзистенційної ізольованості.

Ще одним суттєвим наслідком поширення тривожності є трансформація процесів смислотворення. Колективні наративи минулого, пов'язані з кризами й катастрофами, впливають на очікування майбутнього, формуючи атмосферу постійної загрози [9] та визначаючи емоційні орієнтири суспільства. Це може бути свідченням того, що тривожність підтримується не лише сучасними подіями, а й історичною пам'яттю.

Водночас тривожність не є виключно деструктивним явищем. Вона може виконувати сигнальну функцію, наголошуючи на порушенні зв'язку людини зі світом і необхідності пошуку нових форм взаємодії з реальністю. У цьому контексті важливими є практики, що сприяють відновленню смислової цілісності досвіду. Творчі та символічні форми самовираження можуть бути засобом інтеграції травматичних переживань і реконструкції образу себе, сприяючи зниженню рівня екзистенційної дезорієнтації [10, р. 1903–1904; 11, р. 1346–1347; 12, р. 1145–1146].

Таким чином, тривожність у сучасному суспільстві є багатовимірним феноменом, який формується на перетині соціальних трансформацій, культурних процесів і екзистенційного досвіду. Її поширення відображає глибокі зміни у способі людського буття та потребує комплексного філософського осмислення. Розгляд тривожності як фонові характеристики

сучасності дає змогу по-новому інтерпретувати взаємозв'язок між індивідом і суспільством та окреслити перспективи подальших досліджень людського досвіду в умовах глобальної нестабільності.

Проведений аналіз чинників поширення тривожності забезпечує перехід до з'ясування її функціональної ролі в структурі досвіду сучасної людини. У цьому аспекті тривожність є не лише наслідком соціальних трансформацій, а й механізмом адаптації людини до умов радикальної невизначеності, що змінює характер взаємодії індивіда зі світом.

Однією з базових характеристик цього процесу є індивідуалізація життєвих стратегій. У ситуації, коли соціальні інститути дедалі менше гарантують стабільність, відповідальність за конструювання біографії переноситься на саму людину. Це формує парадоксальну ситуацію поєднання формальної свободи вибору з постійним переживанням ризику. Унаслідок цього тривожність є супутником необхідності самостійного ухвалення рішень у ситуації обмеження визначеності.

Зокрема, важливою особливістю сучасної тривожності є її мережевий характер. У цифровому середовищі емоційні реакції поширюються з високою швидкістю, формуючи ефект колективного резонансу. Інформаційні повідомлення про кризи, катастрофи або загрози здатні викликати неспокій та тривожні переживання навіть у тих, хто безпосередньо не залучений до цих подій. Таким чином, тривожність уже не є локальним досвідом і набуває глобального виміру.

Ще одним аспектом формування тривожності є трансформація сучасних уявлень про майбутнє. Якщо в модерній культурі майбутнє асоціювалося з прогресом і розширенням можливостей, то в умовах сучасності воно дедалі частіше постає як простір ризиків і невизначеності. Це змінює мотиваційну структуру діяльності: орієнтація на досягнення поступається орієнтації на

уникнення загроз. У результаті формується стратегія обережності, яка знижує готовність до планування довготривалих проєктів і сприяє закріпленню тривожного сприйняття реальності.

На рівні міжособистісних відносин тривожність виявляється у зміні характеру взаємодовіри. Посилення відчуття небезпеки призводить до зростання соціальної дистанції та обережності у взаємодії. У сучасному суспільному житті люди частіше прагнуть контролювати ситуації, мінімізуючи ризики, що змінює форми солідарності й колективної підтримки. У цьому сенсі тривожність є одним із чинників трансформації соціальних зв'язків.

Водночас тривожність стимулює пошук нових джерел стабільності. Відповідно до відчуття нестійкості зростає значення практик, що дають змогу відновити відчуття контролю над життям – від повсякденних ритуалів до творчої діяльності та волонтерства. Такі практики створюють альтернативні форми впорядкування досвіду і сприяють відновленню відчуття причетності до світу.

Отже, тривожність у сучасному суспільстві виконує подвійну функцію: з одного боку, вона відображає кризовий стан соціальної реальності, а з іншого – є механізмом пристосування до умов постійної невизначеності. Саме ця подвійність пояснює її стійкість і поширеність у пізньомодерному світі.

Виміри й ознаки тривожності, схарактеризовані у межах дослідження, систематизовано у табл. 1.

Таблиця 1

Виміри формування тривожності в сучасному суспільстві

Вимір	Основні чинники	Як впливає на людину	Прояв тривожності
Соціальний	Прискорення життя, нестабільність, кризи	Втрата передбачуваності, дефіцит часу	Хронічна напруга, очікування ризику

Вимір	Основні чинники	Як впливає на людину	Прояв тривожності
Культурний	Медіадискурси небезпеки, наративи страху, пам'ять про кризи	Формування образу світу як небезпечного	Підвищена чутливість до загроз
Екзистенційний	Відчуття крихкості буття, невизначеність майбутнього	Звуження горизонту можливостей	Глибинне відчуття нестабільності
Смисловий	Руйнування довготривалих орієнтирів	Ускладнення життєвого планування	Тривожність як фоновий стан існування
Компенсаторний	Творчі, символічні, тілесні практики	Відновлення зв'язку зі світом	Часткове зниження інтенсивності тривоги

Джерело: авторське узагальнення

Згідно з даними таблиці тривожність формується на перетині кількох рівнів людського досвіду, що підтверджує її комплексний характер і неможливість зведення лише до психологічного феномену. У сучасному суспільстві вона набуває статусу фонові форми існування, формуючись на перетині соціального прискорення, культурних наративів небезпеки та екзистенційної уразливості людини. Таким чином, розглядаючи тривожність з позицій сучасних соціально-філософських та феноменологічних підходів, можна зазначити, що наразі вона є індикатором порушення смислової стабільності, послаблення відчуття передбачуваності та зміни способу «бути у світі», виступаючи як комплексний феномен сучасного людського досвіду.

Висновки. У статті здійснено філософське осмислення тривожності як характерної риси психоемоційного стану людини в умовах пізньомодерного суспільства. Проведений аналіз показав, що тривожність уже не є ситуативною реакцією на окремі загрози й набуває статусу стійкого фонового стану, пов'язаного зі зміною базових умов людського існування.

З'ясовано, що поширення тривожності зумовлене комплексом соціокультурних чинників, серед яких визначальну роль відіграють прискорення соціального часу, нестійкість соціальних інститутів,

інформаційне перенасичення та наративи небезпеки, що формують образ світу як непередбачуваного й ризикованого. У результаті індивід змушений постійно адаптуватися до змін, що сприяє закріпленню тривожності як звичної форми переживання реальності.

Розкрито екзистенційно-феноменологічний вимір тривожності, що виявляється у зміні структури життєвого світу людини: звуженні горизонту можливостей, послабленні смислових орієнтирів і переживанні майбутнього як невизначеного, що призводить до фрагментації ідентичності та зростання відчуття крихкості людського буття.

Обґрунтовано, що тривожність у сучасному суспільстві є багаторівневим феноменом, що формується на перетині соціальних трансформацій, культурних процесів і екзистенційних переживань. Вона є індикатором порушення смислової стабільності та зміни способу взаємодії людини зі світом.

Отримані результати дають змогу розглядати тривожність не лише як емоційний стан, а як одну з визначальних характеристик сучасної культури, що відображає перехід до умов постійної невизначеності та нестабільності. Усвідомлення цього обґрунтовує подальший філософський і міждисциплінарний аналіз механізмів підтримки людини в умовах глобальних змін.

Список використаних джерел

1. Illouz E., Siron A. The emotional life of populism: how fear, disgust, resentment, and love undermine democracy. Polity Press, 2023. 232 p. URL: <https://www.wiley.com/en-gb/The+Emotional+Life+of+Populism-p-9781509558186> (дата звернення: 20.02.2026).

2. Blokker P., Vieten U. M. Fear and uncertainty in late modern society. *European Journal of Cultural and Political Sociology*. 2022. Vol. 9, № 1. P. 1–6. DOI: <https://doi.org/10.1080/23254823.2022.2033461>.
3. Zamorano Llena C., Stier J., Gray B. Crisis and the culture of fear and anxiety in contemporary Europe. London: Routledge, 2023. 256 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003290254>.
4. Hollstein B., Rosa H. Social acceleration: a challenge for companies? Insights for business ethics from resonance theory. *Journal of Business Ethics*. 2023. Vol. 188, № 4. P. 709–723. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10551-023-05506-w>.
5. López-Deflory C., Perron A., Miró-Bonet M. Social acceleration, alienation, and resonance: Hartmut Rosa's writings applied to nursing. *Nursing Inquiry*. 2022. Vol. 30, № 2. e12528. DOI: <https://doi.org/10.1111/nin.12528>.
6. Ratcliffe M. Worlds of grief: experiencing loss in a changing world. MIT Press, 2023. 280 p. DOI: <https://doi.org/10.7551/mitpress/13987.001.0001>.
7. Binder P.-E. Facing the uncertainties of being a person: on the role of existential vulnerability in personal identity. *Philosophical Psychology*. 2022. Vol. 35, № 8. P. 2220–2243. DOI: <https://doi.org/10.1080/09515089.2022.2129002>.
8. Flisbäck M., Bengtsson M. A sociology of existence for a late modern world: basic assumptions and conceptual tools. *Journal for the Theory of Social Behaviour*. 2024. Vol. 54, № 2. P. 229–246. DOI: <https://doi.org/10.1111/jtsb.12416>.
9. Batiashvili N., Topçu M. N., Wertsch J. V. Memory and anxiety: a sociocultural approach. *Memory, Mind & Media*. 2025. Vol. 4. e9. DOI: <https://doi.org/10.1017/mem.2025.10004>.
10. Divel M. Creative hairdressing as applied art in post rehabilitation support for clients with oncopsychological experience. *Перспективи та інновації науки*. 2025. № 8(54). P. 1902–1912. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-8\(54\)-1902-1912](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-8(54)-1902-1912).

11. Pavlenko A. Psychological transformation of traumatic experience through personal symbolism on the skin. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. № 11 (51). P. 1345–1358. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-11\(51\)-1345-1358](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-11(51)-1345-1358).

12. Asatryan K. The role of artistic corrective tattoos in overcoming depersonalization after hair loss. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. № 9 (49). P. 1143–1154. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-9\(49\)-1143-1154](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-9(49)-1143-1154).

13. Obukhovska I. Photography as a means of preserving intangible cultural heritage and its popularisation. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Т. 2, № 86. С. 190–196. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/86-2-29>.

14. Walter T. Resonance and alienation in dying. *Mortality*. 2025. Vol. 30, № 2. P. 447–465. DOI: <https://doi.org/10.1080/13576275.2025.2450238>.

15. Matera P., Matera R. Fears in the light of Zygmunt Bauman's liquid post-modernity. *Studies in Logic, Grammar and Rhetoric*. 2022. Vol. 67, № 1. P. 451–473. DOI: <https://doi.org/10.2478/slgr-2022-0023>.